

Наталія ЛАЛАЯН, канд. філол. наук, доц.

ORCID ID: 0000-0002-0018-807X

e-mail: n.lalaian@knu.ua

Київський національний університет імені Тараса Шевченка,

Київ, Україна

ПЕРЕКЛАД РОМАНУ БЕРНГАРДА ШЛІНКА "OLGA" УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ: ХИБНІ ПЕРЕКЛАДАЦЬКІ РІШЕННЯ

Вступ. *Актуальність даної розвідки зумовлена зростанням вимог до якості перекладу та перекладу художньої літератури зокрема. Метою дослідження є виявлення, класифікація та аналіз перекладацьких помилок в українському перекладі роману Б. Шлінка "Olga", який виконала Є. Даскал.*

Методи. *У дослідженні застосовано загальнонаукові (описовий із прийомками аналізу й синтезу, індукції та дедукції, класифікації та систематизації) та спеціальні (дискурс-аналіз, описово-аналітичний, зіставний, перекладацький аналіз) методи.*

Результати. *Розглянуто найвідоміші концепції оцінювання якості перекладу (формальна еквівалентність, функціональна еквівалентність, врахування при перекладі типу тексту) та визначено основні критерії оцінки якості художнього перекладу. Проаналізовано причини появи перекладацьких помилок та виокремлено два типи помилок, що є релевантними для даного дослідження (функціонально-змістові помилки чи помилки розуміння змісту оригіналу та нормативно-узуальні помилки чи помилки вираження змісту оригіналу засобами мови перекладу).*

Висновки. *Досліджено, що в українському перекладі роману Бернгарда Шлінка "Olga" переважають функціонально-змістові помилки, обумовлені передусім дефіцитом мовних знань іноземної мови у перекладача (перекручування, неточності, незрозумілості), тоді як нормативно-узуальні помилки трапляються значно рідше.*

Ключові слова: *Бернгард Шлінк, Єлена Даскал, художній переклад, якість перекладу, перекладацькі помилки, перекладацькі рішення, функціонально-змістові помилки, нормативно-узуальні помилки.*

Вступ

В ідеалі якісно виконаний переклад іншомовного тексту не повинен містити будь-яких помилок. Він мав би бути

© Лалаян Наталія, 2025

бездоганим із точки зору мови й стилю, правити за повноцінну заміну оригіналу та справляти на реципієнта враження, ніби текст був з самого початку створений на мові перекладу. Проте у перекладацькій діяльності помилки, безумовно, трапляються. Інколи їх важко розпізнати, тому навіть після ретельного вичитування тексту перекладу редактором замовник може отримати транслят із допущенням різних погрешностей. Причин виникнення помилок може бути чимало: неправильне розуміння авторської думки та стилю; недостатнє володіння іноземною мовою та недотримання норм рідної мови; відсутність еквівалентів у мові перекладу; невдалий підбір слів; необізнаність про описувану у вихідному тексті дійсність; неуважність до смислів тексту оригіналу; слабкий когнітивний досвід, що включає в себе знання та розуміння певної галузі або теми, яку необхідно перекладати тощо. Розпізнавання перекладацьких помилок, їхній ґрунтовний аналіз, з'ясування причин виникнення помилок є надзвичайно важливими для розроблення ефективних стратегій запобігання їм у перекладацькій діяльності.

Метою дослідження є виявлення, класифікація та аналіз перекладацьких помилок, яких припустилася перекладачка Єлена Даскал у перекладі роману німецького письменника Б. Шлінка "Olga" українською. **Об'єктом** дослідження стали перекладацькі помилки, допущені Є. Даскал в українському перекладі роману Б. Шлінка "Olga", **предметом** аналізу є класифікаційне упорядкування виявлених типів помилок.

Методи

У роботі застосовано загальнонаукові методи дослідження: *метод аналізу і синтезу, індукції та дедукції, класифікації та систематизації* (для обґрунтування теоретичних засад дослідження) та спеціальні: *дискурс-аналіз* (для визначення комунікативних стратегій; дослідження національно-культурних, історичних, соціальних, ситуативних аспектів змісту дискурсу, що є основою для глибокого розуміння його сенсу), *описово-аналітичний та зіставний методи* (для зіставлення тексту оригіналу і тексту перекладу з метою виявлення та аналізу перекладацьких помилок), *перекладацький аналіз* (для визначення перекладацьких прийомів, які завадили створенню адекватного перекладу).

Результати

Єдиного визначення поняття "помилка" серед науковців немає. Зазвичай помилку визначають як "грубу неточність, відхилення від нормативного, стандартного, правильного, відступ від правил, порушення вимог" (Зінукова, 2021, с. 241), "неточне слововживання, неправильну побудову висловлювання, що виникають у результаті невмотивованого порушення мовно-літературної, логічної, видавничої та інших норм і є наслідком неправильних мисленнєвих операцій" (Куляс, 2015, с. 13). Перекладацька помилка виникає, коли переклад не точно передає зміст або намір вихідного тексту під час його відтворення іншою мовою (Осіпчук, 2023, с. 291). В іменника "помилка" – великий синонімічний ряд: мовленнєві помилки, огріхи, обмовки, описки, ляпсуси, неточності, аномалії, анормативи, комунікативні невдачі, ілокутивні провали (Куляс, 2015, с. 13).

Питанню перекладацьких помилок присвячено чимало наукових праць вітчизняних (Ф. Бацевич, П. Куляс, Н. Зінукова, Т. Бондаренко, О. Логвиненко, К. Дубовий, О. Світлична, М. Дорофєєва, Л. Гречина, Л. Лозинська, Т. Мартинова, Н. Осіпчук, О. Весоловський) та зарубіжних (K. Reiss, W. Wilss, T. Lewandowski, Chr. Nord, S. Kupsch-Losereit, G. Thome, R. Stolze) дослідників. Проте вивчення перекладацьких помилок у різножанрових текстах потребує подальшого аналізу, оскільки чимало питань залишаються дискусійними та актуальними.

Щоб краще розуміти, що є перекладацькою помилкою, варто з'ясувати, якими є вимоги до якісного перекладу. У перекладознавстві існують різні критерії та концепції оцінювання якості тексту перекладу. До основних критеріїв, як правило, зараховують: "адекватність, еквівалентність, реалістичність, повноцінність, рівноцінність, гармонізацію смислів у перекладознавчому просторі" (Зінукова, 2021, с. 242), "точність, вільність і буквализм, стратегії виконання перекладу, урахування норми й узусу мови" (Світлична, 2011, с. 410). Однією з найвідоміших концепцій оцінки якості перекладу є концепція еквівалентності, яка розрізняє формальну еквівалентність (лексико-граматична вірність оригіналу) та функціональну чи динамічну (за Ю.Найдою) з орієнтацією на реципієнта перекладу. З погляду формальної

еквівалентності "помилкою перекладу" є "відхилення від встановлених норм, порушення мовної правильності, регулярності або відповідності" (Lewandowski, 1994, s. 297) (*тут і далі переклад наш – Н.Л.*), "недотримання норми в певній ситуації мовного контакту", спричинене недостатнім знанням мови або блокуванням розуміння через брак знань про предмет перекладу (Wilss, 1977, s. 258). Оскільки будь-який переклад є інтерпретацією, особистість перекладача, час і простір, в якому він перебуває, освіта, ступінь володіння мовою (як мовою оригіналу, так і мовою перекладу) встановлюють суб'єктивні межі його здатності до інтерпретації, спрямовуючи її в певне русло і змушують його акцентувати власні смисли, робити власний вибір, вирішуючи, що і як він хоче перекласти (Reiß, 1971, s. 107).

З точки зору функціональної еквівалентності помилкою вважають невідповідність трансляту як продукту вимогам, його сприйняття як щось відчужене, порушення функції тексту (Hönl, 1997, s. 185). Оскільки позатекстові чинники (функція, мета, ситуація, адресат) мають важливе значення, трактування "помилки перекладу" з погляду "лінгвістичної правильності" є недостатнім (Kupsch-Losereit, 1986, s. 13). З. Купш-Лозерайт розуміє помилку перекладу набагато ширше, а саме як порушення функції перекладу, зв'язності, типу або форми тексту, лінгвістичних, культурних і ситуативних традицій. Проте порушення синтаксичних і лексичних норм мови перекладу Купш-Лозерайт не вважає перекладацькими помилками (Kupsch-Losereit, 1986, s. 15). Подібної думки додержується і К. Норд, яка визначає помилку перекладу як "будь-яке невиконання перекладацького завдання" (Nord, 1995, s. 195), коли перекладач не досяг функціональної мети (скопосу) перекладу (Nord, 1988, s. 201).

Існують також й інші концепції оцінки якості перекладу, зокрема концепція врахування при перекладі типу тексту оригіналу (інформативні, експресивні, апелятивні тексти) та його конвенційних особливостей (Textsortenkonventionen) (Reiß, 1971). На відміну від наукових та офіційно-ділових текстів, художні тексти мають два складники текстової інформації – на раціонально-логічну інформацію, як основу змісту, накладається естетично-художня інформація. Маючи справу із художнім

текстом, перекладач спочатку осмислює логічну основу, на яку спирається художній образ, а потім визначає засоби, що викликають естетичні почуття, і відшукує належні відповідники у мові перекладу. Добираючи відповідник, перекладач дбає про те, як, по-перше, передати логічний, раціонально-понятійний смисл, а, по-друге, як відтворити почуття, які викликає художній образ у тексті оригіналу. Він має володіти здатністю відчувати специфіку художнього образу й зуміти відтворити цю специфіку у мові перекладу (Зарицький, 2004, с. 78). При цьому перекладач має створити адекватний образ, який викличе у реципієнта відповідні асоціації. Запорукою цього є високий рівень знань та естетичного сприйняття, який дозволив би йому осягнути весь обсяг смислового та емоційного змісту, закладеного у творі. Основними критеріями оцінки якості художнього перекладу, на нашу думку, є: денотативний (оцінка семантичної адекватності трансляту), концептуальний (оцінка культурно значущих концептів трансляту), дискурсивний (оцінка комунікативної структури трансляту), конотативний (оцінка стилістичної адекватності трансляту), прагматичний (оцінка емоційного та естетичного впливу трансляту на реципієнта).

Типологія перекладацьких помилок широко представлена в працях вітчизняних та зарубіжних дослідників (Н. Зінукової, О. Світличної, П. Куляса, А. Лозинської, Chr. Nord, R. Stolze та ін.). У результаті аналізу різних підходів до типології помилок ми виокремили два типи помилок писемної комунікації, що є релевантними для нашого дослідження: 1) **функціонально-змістові помилки** чи **помилки розуміння змісту оригіналу** (різноманітні відхилення від змісту оригінального тексту: перекручування, неточності, незрозумілості, що призводять до порушення функції перекладу); 2) **нормативно-uzuальні помилки** чи **помилки вираження змісту оригіналу засобами мови перекладу**, пов'язані з порушенням мовних і мовленнєвих норм.

Функціонально-змістові помилки – це помилки трансляції змісту оригінального тексту, пов'язані з його некоректним відтворенням, що більшою чи меншою мірою дезінформує читача. На наш погляд, вони обумовлені передусім дефіцитом мовних знань вихідної (іноземної) мови у перекладача. Хоча

можуть бути й об'єктивні причини, як-от брак часу, міжмовні та міжкультурні відмінності, відсутність у перекладача професійних знань у певних галузях тощо. За ступенем серйозності **перекручування** є грубими (інколи навіть критичними) помилками, оскільки вони суттєво змінюють сенс оригіналу та викликають неадекватне уявлення реципієнта щодо предмета повідомлення. **Неточності** також дезінформують реципієнта, однак не призводять до суттєвого викривлення змісту висловлювання, тому функціональне навантаження некоректно відтвореного змісту менш помітне. Це можуть бути різні вади слововживання, необґрунтовані випускання чи додавання інформації, використання невдалого прийому перекладу тощо. **Незрозумілості** радше дезорієнтують читача, ніж дезінформують. Вони мають не таку велику вагу для смислової структури тексту. Це можуть бути буквалістське відтворення лексем оригіналу, що є його сліпим копіюванням, невлучний підбір відповідників, неправильне вживання синтаксичних конструкцій, зловживання транскодуванням тощо.

Нормативно-узуальні помилки включають граматичні порушення норм мови перекладу, зокрема помилки в передачі значення граматичної форми (неузгодженість членів речення, неправильне вживання артикля, неправильне оформлення форм дієслова, які не призводять до суттєвої зміни вихідного смислу), стилістичні помилки – відступ від стилістичних норм мови для даного стилю мовлення (невмотивоване вживання лексичних одиниць і синтаксичних конструкцій), помилкове вживання синонімів, порушення правил сполучуваності, повтори, уживання громіздких конструкцій, порушення в передачі функціонально-стильових і жанрових особливостей тексту оригіналу тощо (Світлична, 2011, с. 411), вживання кальок, помилки у фразеологізмах, логічні та комунікативні (ментально-психологічні) помилки (за П. Кулясом), орфографічні та пунктуаційні помилки, помилки злитого/роздільного написання, помилки написання з малої/великої літери тощо (детальну класифікацію цих помилок можна знайти у Великій таблиці девіацій, розробленій П. Кулясом (Куляс, 2015, с. 24–36).

Ілюстративним матеріалом для нашого дослідження слугував роман німецького письменника Б. Шлінка "Olga" (Diogenes Verlag AG, Zürich, 2018) та його переклад українською, виконаний Є. Даскал (Книжковий клуб "Клуб Сімейного Дозвілля", 2019).

Бернгард Шлінк – один із найбільших талантів сучасної німецької літератури, відомий своєю лаконічністю, простотою та чіткістю мови, вишуканістю форми, вмінням відтворити глибину змісту, складні емоції і психологічні стани через короткі, прямолінійні речення, які водночас несуть глибокий емоційний підтекст. Його роман "Olga" є яскравим прикладом мистецтва оповіді, де кожне слово має вагу. Переклад твору українською мовою став важливим внеском у популяризацію творчості Шлінка в Україні.

Єлена Даскал – українська перекладачка, відома своєю майстерністю передачі складних художніх текстів. Вона має чималий досвід роботи з англійською та німецькою літературою. У перекладі Даскал з німецької вийшли друком романи Е. М. Ремарка (E. M. Remarque) "Station am Horizont", Р. Зеталера (R. Seethaler) "Das ganze Leben" та низка дитячих творів сучасних авторів (N. Neshöfer, A. Amrhein, M. Mann, K. Lüftner, Th. Petry-Lassak). Даскал спеціалізується на збереженні авторського стилю і культурного контексту в перекладі, що дозволяє українським читачам максимально наблизитися до оригіналу. Її переклади відзначаються точністю, уважністю до деталей, здатністю адаптувати культурні реалії так, щоб вони залишалися зрозумілими та цікавими для української аудиторії, особливо для маленьких читачів. Робота над романом "Olga" Бернгарда Шлінка стала черговим підтвердженням професійності та таланту Є. Даскал. Перекладачка вдало відтворила історизми, культурні реалії, авторський ономастикон, неквапливість, виваженість та лаконічність авторського стилю Шлінка. Однак художні тексти доволі часто ставлять перед перекладачем непереборні перешкоди, що обумовлено їхньою специфікою: у художньому тексті експліцитне (зовнішнє, безпосередньо висловлене) завжди менш вагоме і менш об'ємне, ніж імпліцитне (внутрішнє, переносне) (Кияк, Науменко, & Огуй, 2008, с. 423).

Створення адекватного перекладу художнього твору вимагає від перекладача великої майстерності. І навіть досвідчені перекладачі часто припускаються помилок. Розглянемо на конкретних прикладах хибні перекладацькі рішення Єлени Даскал при перекладі роману Б. Шлінка "Olga" українською.

Серед функціонально-змістових помилок переважають **перекручування** змісту оригіналу:

(1) *Sie hatte **tagein, tagaus** Arbeit, aber die Arbeit brachte nicht viel ein* (Schlink, 2018). – *Вона працювала **через день**, але заробляла небагато* (Шлінк, 2019, с. 8). У тексті перекладу бачимо суб'єктивно обумовлене перекручування змісту, що викликає неадекватне уявлення реципієнта про предмет повідомлення. З німецької *tagein, tagaus* має значення "jeden Tag, alle Tage hindurch", тобто жінка працювала щодня, а не через день. Ця обставина є вагомим для правильного розуміння тексту, оскільки вона підкреслює мізерну зарплатню прачки.

(2) *Zugleich **waren sie** zu glücklich, sich wirklich darum zu sorgen, ob im Dorf geredet wurde* (Schlink, 2018). – *Та водночас **Ольга почувалася** занадто щасливою, щоб по-справжньому перейматися тим, чи пліткують про них селяни* (Шлінк, 2019, с. 35). Перекручування змісту оригіналу: не лише Ользі плітки були байдужими, але й Гербертові. Очевидно, перекладачка через банальну неуважність переплутала особові займенники "вона" та "вони", які в німецькій мові мають однакову форму "sie".

(3) *Aber als in Hamburg das Schiff auslief, stand sie **am Petersenkai**, rief und winkte die letzten Grüße, stimmte in das dreifache Hurra auf den Kaiser und Heil dir im Siegerkranz ein...* (Schlink, 2018). – *Утім, коли корабель відпливав із Гамбурга, Ольга стояла **на вулиці Петерзенкаї**, викрикувала останні прощальні слова й махала, підхоплювала триразове "Ура!" на честь кайзера і підспівувала "Слався в переможному вінку"* (Шлінк, 2019, с. 35). Переклад "am Petersenkai" як "на вулиці Петерзенкаї" є грубою перекладацькою помилкою, адже це не вулиця, а причал, порт, пристань. (Der Petersenkai im Elbbrückenquartier der HafenCity Hamburg. Der Kai ist nach Carl Friedrich Petersen benannt, im 19. Jahrhundert Erster Bürgermeister von Hamburg).

(4) *So kärglich und ärmlich alles war – Olga war froh weg vom alten Dorf und der alten Schule zu sein und weg von der intrigierenden Viktoria* (Schlink, 2018). – **Отак потихеньку-помаленьку йшло життя.** Ольга раділа нагоді опинитися подалі від старого села, старої школи та інтриганки Вікторії (Шлінк, 2019, с. 37). Ще один приклад перекручування змісту, що вплинуло на сприйняття тексту реципієнтами. Перекладачка, очевидно, не зрозуміла німецьке підрядне допустове речення. Ольгу перевели у невеличке, Богом забуте село в Східній Пруссії. Багністі вулиці, брудні, переважно одноповерхові будиночки, потріпана будівля школи, маленька пошарпана вчительська квартирка. "Та яким би убогим і бідним все навколо не було, Ольга раділа, що опинилася подалі від старого села і старої школи, подалі від інтриганки Вікторії".

(5) *Sie hatte die Republik gemocht, in der die Lehrerinnen mehr galten als unter dem Kaiser und mehr durften und mehr verdienten* (Schlink, 2018). – **Їй подобалася Республіка, адже в ній учительки цінувалися більше, ніж кайзер,** вони більше могли і більше заробляли (Шлінк, 2019, с. 70). Зміст даного речення відтворено неправильно. Ймовірно, перекладачка не зрозуміла слово-сполуку "unter dem Kaiser" і замість того, щоб порівнювати становище вчительок за часів Республіки та правління імператора, порівняла стан вчительок із ситуацією кайзера. Виходить, що вчительки більше цінувалися, могли і заробляли, ніж кайзер, що є парадоксом. Вираз "als unter dem Kaiser" має значення "ніж за правління кайзера" чи "ніж за часів імператора".

(6) *Oft kam die Schwester der ersten Frau meines Vaters, die gerne das Erbe Ihrer toten Schwester angetreten und meinen verwitweten Vater geheiratet hätte, zu Besuch* (Schlink, 2018). – **Часто в гості приходила сестра першої татової дружини, яка радо отримала спадщину своєї покійної сестри й одружила мого тата-вдівця** (Шлінк, 2019, с. 81). Наведений приклад містить аж два суттєвих перекручування змісту: Єлена Даскал, схоже, не зрозуміла значення німецького кон'юнктива та відтворила його дійсним способом – це раз, вжила дієслово у невластивому йому значенні *j-n heiraten* має значення "mit j-m eine Ehe eingehen, schließen", тоді як *одружити кого з ким*

відповідає німецькому "j-n mit j-m verheiraten", "j-n j-m zur Ehe geben") – це два. Як наслідок, нездійсненне бажання стало фактом дійсності, на додачу до цього сестра, яка за задумом автора, сама хотіла вийти заміж за овдовілого батька Фердинанда, одружилася з іншою жінкою. Пропонуємо відредагований переклад речення: "Часто в гості приходила сестра першої татової дружини, яка з дорогою душею отримала б спадщину своєї покійної сестри та вийшла б заміж за мого тата-вдівця".

Проаналізуємо декілька прикладів **неточностей**, що також належать до функціонально-змістових помилок:

(1) *Wieder ein paar Tage später wollte er von ihr wissen, ob es Ewigkeit gibt* (Schlink, 2018). – *Минуло ще кілька днів, і він захотів знати, чи існує вічність* (Шлінк, 2019, с. 23).

(2) *Olga versuchte, Herbert in ihr Spiel mit Eik zu ziehen* (Schlink, 2018). – *Ольга спробувала залучити його до гри з Айком* (Шлінк, 2019, с. 47). Обидва приклади демонструють неточність через випускання інформації. Пропонуємо свій варіант перекладу цих речень: "Через кілька днів він захотів дізнатися у неї, чи існує вічність". "Ольга спробувала залучити його до гри, в яку вона грала з Айком".

(3) *sie rannten [...] querwald- und -feldein* (Schlink, 2018). – *Часто бігали по пересіченій місцевості й займалися кросом* (Шлінк, 2019, с. 12). У словнику Г. Варіга (G. Wahrig) знаходимо пояснення прислівника *querfeldein*: "mitten durch Feld und Wiesen, ohne Weg", тому переклад "бігати по пересіченій місцевості" є адекватним. Окрім того, іменник *Querfeldeinlauf*, що є спортивним терміном, уживається в німецькій мові зі значенням "Langstreckenlauf quer durch das Gelände", тобто це і є "крос". А от лексема *querwaldein* у німецьких словниках Г. Варіга та братів Грімм (Jacob und Wilhelm Grimm) відсутня, проте знаходимо прислівник *waldein*, що має значення "in den Wald hinein". З цього слідує, що Герберт бігав також лісом, тому, на наш погляд, правильно було б перекласти речення так: "Часто бігали лісами й полями". Дану перекладацьку помилку вважаємо неточністю, оскільки ця деталь не є настільки вагомою і до суттєвих втрат у даному контексті вона не призводить.

(4)[...] *das waren die ersten Stunden der Schlacht* (Schlink, 2018). – [...] *такими були перші години сутички* (Шлінк, 2019, с. 42). Іменник *Schlacht* позначає в німецькій мові "heftigen, längere Zeit anhaltenden [aus mehreren einzelnen, an verschiedenen Orten ausgetragenen Gefechten bestehender] Kampf zwischen größeren militärischen Einheiten" (Wahrig), тобто мова йде про довготривалу битву (бій), тоді як *сутька* – невеликий короткочасний бій. У перекладі військового тексту така неточність вважалася б перекручуванням змісту, однак для художнього перекладу вона є менш значущою.

(5) [...] *die im Pelz und Tuch gepackten Männer* [...] (Schlink, 2018). – [...] *загорнуті у шкури та хустки люди* [...] (Шлінк, 2019, с. 66). – Невиправдане застосування прийому генералізації вводить читача в оману, адже жінок в експедиції, в яку вирушив Герберт, не було.

(6)*Die Lehrerin ließ Olga ein Gedicht aufsagen, ein Lied vorsingen und Rechenaufgaben im Kopf lösen* (Schlink, 2018). – *Вчителька дозволила Ользі розповісти один вірш, заспівати одну пісню й розв'язати один приклад усно* (Шлінк, 2019, с. 17). Німецьке дієслово *lassen* є багатозначним. У даному реченні доречніше було б вжити інше його значення, а саме "веліла, сказала". Ще один огріх, на який варто звернути увагу, – це неправильне відтворення неозначеного артикля. У цьому контексті йдеться не про кількість віршів, пісень та прикладів (до слова: в оригіналі Ольга розв'язувала кілька прикладів), а їхню невизначеність ("який-небудь", "будь-який"), неозначений артикль, як правило не перекладається. Наш варіант перекладу: "Вчителька сказала Ользі розповісти вірш, заспівати пісню й розв'язати кілька прикладів усно".

Хоча **незрозумілості** не є такими грубими помилками як перекручування чи неточності та не збивають читача з пантелику, вони затуманюють розуміння змісту. Наведемо приклади з твору та його перекладу:

(1)*Ich hätte nach Tilsit fahren und dort im Gesangverein mitsingen oder beim Verein für das Ännchen-von-Tharau-Fest mitmachen und hoffen können, einen zu finden* (Schlink, 2018). – *Слід було їхати до Тізільта і співати там у гуртку або*

готувати разом зі спілкою **свято на честь Еннхен із Тарау та сподіватися, що вдасться когось знайти** (Шлінк, 2019, с. 101). Транскрибування реалії перешкоджає реалізації комунікативного завдання перекладу, оскільки відтісняє на другий план відтворення її смислового значення. Доцільно було б подати пояснення реалії у виносці, як це, до речі, було зроблено у випадку з іншими національно маркованими одиницями: "Анке із Тарау" – відома німецька пісня, любовне освідчення доньці пастора з Тарау, написане Сімоном Дахом на нижньонімецькому діалекті. Цю пісню вважають народною, її співають не лише в Німеччині, а й Швейцарії та Австрії.

(2) *Dann wollte ich wissen, wie lange Liebe hält, wie lange über den Tod hinaus, und woraus sich ihre Trauer um Herbert nach fünfzig Jahren noch nährte* (Schlink, 2018). – **Тоді я хотів знати, скільки триває кохання, як довго воно живе після смерті, і якої оливи вона підливає у вогонь своєї скорботи за Гербертом, якого немає вже п'ятдесят років** (Шлінк, 2019, с. 100). Дієслово *sich von etwas nähren* означає "sich von etwas erhalten" (харчуватися, годуватися, жити, живитися чим, знаходити в чому підтримку своїх бажань, почуттів тощо). Фразеологізм *підливати (доливати)/підліти (доліти) масла (олії, оливи) у вогонь (до вогню)* має значення "підсилювати, розпалювати, збуджувати чимось певне почуття, переживання, суперечку тощо". Незрозумілим у цьому реченні є також відтворення словосполучки *wie lange über den Tod hinaus*. Варіант "**як довго воно живе після смерті**", є, на наш погляд неоднозначним: після смерті чого чи кого: кохання чи коханого?.. Пригадаймо зміст тексту оригіналу: Ольжин коханий помер 50 років тому, проте вона досі сумує за ним; кохання не розпалює, а підживлює цей смуток: "Тоді я захотів дізнатися, як довго триває кохання, як довго після смерті коханої людини, і що все ще підживлює її смуток за Гербертом, якого немає вже п'ятдесят років".

Нормативно-узуальні помилки зустрічаються в українському перекладі роману Шлінка "Olga" значно рідше, ніж функціонально-змістові. Ми зафіксували кілька таких випадків:

(1) *Sandkörner mal rötlich, mal gräulich* (Schlink, 2018). – **навперемінки червонясті й сірі піщинки** (Шлінк, 2019, с. 39).

Даний приклад містить дві помилки: функціонально-змістову (неправильне вживання прикметника на позначення кольору: *gräulich* з німецької не "сірий", а "сіруватий") та нормативно-узуальну: "навперемінки, навперемінку" (*присл., розм.*) має значення "по черзі, замінюючи одного одним; навперемінно", що жодним чином не є логічним для даного контексту. Правильно було б сказати "впереміш, вперемішку": "Червонуваті вперемішку з сіруватими піщинки".

(2) *Sie breiteten eine Decke aus, aßen Kartoffelsalat mit Buletten, tranken Rotwein und redeten viel, weil sie das, was sie fragen wollten, noch nicht fragen konnten* (Schlink, 2018). – Вони розстелили ковдру, їли картопляний салат із котлетами, випили червоного вина і багато розмовляли, але вона не могла запитати про те, що їй так кортіло (Шлінк, 2019, с. 45). У даному прикладі, крім різнобою у видочасових формах дієслів *їли, випили* та порушення правильної сполучуваності (керування) дієслова *кортіти* (*недок., безос., кому, кого, з інфін. і без додатка, розм.*), помічаємо також функціонально-змістову помилку: відтворення німецького особового займенника *sie* як "вона", а не "вони", адже в оригіналі чітко зрозуміло, що мова йде про множину, на що вказує модальне дієслово *wollten*.

(3) *Schon während der Tage, an denen die Großmutter [...] das Mädchen von der Schule abmeldete, lief es zwischen den beiden nicht gut* (Schlink, 2018). – Уже протягом тих днів, коли бабуся [...] залагоджувала з вибуттям дівчинки зі школи, між ними не стало порозуміння (Шлінк, 2019, с. 5). Дієслово *залагоджувати* вживається в українській мові зі значенням "усувати пошкодження, що-небудь забуваючи, залатуючи" тощо; перен. "змінювати на краще, поліпшувати, поправляти (справи, матеріальне становище тощо)", тому його керування "з чим" не є нормативним. Пропонуємо відредагований переклад даного речення: "Навіть у ті дні, коли бабуся [...] виписувала дівчинку зі школи, між ними не все було гаразд".

У тексті перекладу ми виявили також поодинокі випадки порушення правил пунктуації: (4) *Oder hatten sie bei Wintereinbruch eine Hütte gefunden, ein Lager gebaut und würden nach Winterende in der Bucht auftauchen, in der das Schiff sie nach*

der Durchquerung Nordostlands auflesen sollte? (Schlink, 2018). – **А може**, вони на початку зими знайшли собі будиночок, розклали там табір і навесні з'являться у затоці, **де мали б забрати корабель** після переходу Північно-Східною Землею? (Шлінк, 2019, с. 35). Як бачимо, відсутність коми перед вставним словом *може* є не єдиною перекладацькою помилкою. Дане речення містить ще й інші, вагомі для правильного розуміння контексту, огріхи: не "вони мали забрати корабель", а "корабель мав підібрати їх" (перекручування змісту); не "після переходу Північно-Східною Землею", а "після перетину Північно-Східної Землі" (нормативно-uzuальna помилка). Сумнівним видається використання тире у наступному прикладі: (2) *Sie spürte keine Zäsur, jetzt war es zu viel, jetzt dauerte es zu lange* (Schlink, 2018). – *Плину часу вона більше не відчувала – тепер його було забагато, тепер він тягнувся занадто довго* (Шлінк, 2019, с. 68).

Дискусія і висновки

Роблячи висновок, необхідно зауважити, що нормативно-uzuальні помилки зустрічаються в українському перекладі роману Б. Шлінка "Olga" значно рідше, ніж функціонально-змістові. Зрозуміло, що перекладачка відтворювала оригінал рідною мовою, специфіку якої вона знає значно краще, ніж специфіку іноземної мови. Однак перекладач, який вважає себе професіоналом, має намагатися виконати переклад на відповідному професійному рівні, що стосується як відтворення змісту та функції оригіналу, збереження творчого мислення автора, так і бездоганного мовного оформлення трансляту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Білодід, І. К. (Ред.). (1970–1980). *Словник української мови*: в 11 т. Наукова думка. http://ukrlit.org/slovnnyk/slovnnyk/ukrainskoi_movy_v_11_tomakh
- Зарицький, М. С. (2004). *Переклад: створення та редагування*. Парламентське видавництво.
- Зінукова, Н. В. (2021). Типологія помилок в усному професійному перекладі. *Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Серія "Філологічні науки"*, 2(22), 239–248. <https://doi.org/10.32342/2523-4463-2021-2-22-23>

Кияк, Т. Р., Науменко, А. М., & Огуй, О. Д. (2008). *Перекладознавство (німецько-український напрям)*. ВПЦ "Київський університет".

Куляс, П. П. (2015). *Типологія помилок*. Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова.

Лозинська, Л. Ф., & Мартинова, Т. І. (2023). Лексико-семантичні особливості помилок у процесі перекладу. *Вісник науки та освіти*, 11(17), 246–253. [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-11\(17\)](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-11(17))

Осіпчук, Н. В., & Весоловський, О. В. (2023). Лексико-семантичні помилки у процесі перекладу. *Вісник науки та освіти*, 11(17), 289–298. [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-11\(17\)](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-11(17))

Світлична, О. Р. (2011). Критерії оцінювання усного двостороннього професійно орієнтованого перекладу, результати експериментального навчання. *Мова і культура*, 14(1), 409–416.

Deutsches Wörterbuch von Jacob Grimm und Wilhelm Grimm, digitalisierte Fassung im Wörterbuchnetz des Trier Center for Digital Humanities, Version 01/23. <https://www.woerterbuchnetz.de/DWB>

Hönig, H. G. (1997). *Konstruktives Übersetzen*. Stauffenburg Verlag.

Kupsch-Losereit, S. (1986). Scheint eine schöne Sonne? oder: Was ist ein Übersetzungsfehler? *Lebende Sprachen*. Walter de Gruyter Verlag, 1, 12–16.

Lewandowski, Th. (1994). *Linguistisches Wörterbuch 3*. Quelle&Meyer.

Nord, Chr. (1995). *Textanalyse und Übersetzen: theoretische Grundlagen, Methoden und didaktische Anwendung einer übersetzungsrelevanten Textanalyse*. Julius Groos Verlag.

Reiß, K. (1971). *Texttyp und Übersetzungsmethode. Der operative Text*. Julius Groos Verlag.

Reiß, K. (1986). *Möglichkeiten und Grenzen der Übersetzungskritik. Kategorien und Kriterien für eine sachgerechte Beurteilung von Übersetzungen*. Max Hueber Verlag.

WAHRIG. Wörterbuch der deutschen Sprache von Renate Wahrig-Burfeind. (2018). Deutscher Taschenbuch Verlag. <https://www.wahrig.de/>

Wolfram, W. (1977). *Übersetzungswissenschaft. Probleme und Methoden*. Ernst Klett Verlag.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

Шлінк, Б. (2019). Ольга. Книжковий клуб "Клуб Сімейного Дозвілля".

Schlink, B. (2018). Olga. Diogenes Verlag AG.

REFERENCES

- Bilodid, I. K. (Ed.). (1970–1980). *Ukrainian language dictionary*: in 11 vol. Naukova dumka [in Ukrainian]. http://ukrlit.org/sloynyk/sloynyk_ukrainskoi_movy_v_11_tomakh
- Deutsches Wörterbuch von Jacob Grimm und Wilhelm Grimm, digitalisierte Fassung im Wörterbuchnetz des Trier Center for Digital Humanities*, Version 01/23. <https://www.woerterbuchnetz.de/DWB>.
- Hönig, H. G. (1997). *Konstruktives Übersetzen*. Stauffenburg Verlag.
- Kulias, P. P. (2015). *Typology of mistakes*: pidruchnyk-monohrafiia. Vyd-vo NPU im. M. P. Drahomanova [in Ukrainian].
- Kupsch-Losereit, S. (1986). Scheint eine schöne Sonne? oder: Was ist ein Übersetzungsfehler? *Lebende Sprachen*. Walter de Gruyter Verlag, 1, 12–16.
- Kyiak, T. R., Naumenko, A. M., & Ohui, O. D. (2008). *Translation studies (nimetsko-ukrainskyi napriam)*: pidruchnyk. Vydavnycho-polihrafichnyi tsentr "Kyivskyi universytet" [in Ukrainian].
- Lewandowski, Th. (1994). *Linguistisches Wörterbuch* 3. Quelle&Meyer.
- Lozynska, L. F., & Martynova, T. I. (2023). Lexical and semantic features of mistakes in the translation process. *Bulletin of Science and Education*, 11(17), 246–253 [in Ukrainian]. [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-11\(17\)](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-11(17))
- Nord, Chr. (1995). *Textanalyse und Übersetzen: theoretische Grundlagen, Methoden und didaktische Anwendung einer übersetzungsrelevanten Textanalyse*. Julius Groos Verlag.
- Osipchuk, N. V., & Vesolovskiy, O. V. (2023). Lexical and semantic mistakes in the translation process. *Bulletin of Science and Education*, 11(17), 289–298 [in Ukrainian]. [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-11\(17\)](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-11(17))
- Reiß, K. (1971). *Texttyp und Übersetzungsmethode. Der operative Text*. Julius Groos Verlag.
- Reiß, K. (1986). *Möglichkeiten und Grenzen der Übersetzungskritik. Kategorien und Kriterien für eine sachgerechte Beurteilung von Übersetzungen*. Max Hueber Verlag.
- Svitlychna, O. R. (2011). Evaluation criteria for interpreting bilateral professionally oriented translation. Results of experimental training. *Language and Culture*, 14(1), 409–416. [in Ukrainian].
- WAHRIG. Wörterbuch der deutschen Sprache von Renate Wahrig-Burfeind. (2018). Deutscher Taschenbuch Verlag. <https://www.wahrig.de/>
- Wolfram, W. (1977). *Übersetzungswissenschaft. Probleme und Methoden*. Ernst Klett Verlag.

Zarytskyi, M. S. (2004). *Translation: creation and editing: posibnyk*. Parlamentske Vyd-vo [in Ukrainian].

Zinukova, N. V. (2021). Typology of mistakes in professional interpreting. *Bulletin of the Alfred Nobel University. Ser. "Filolohichni nauky"*, 2(22), 239–248 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.32342/2523-4463-2021-2-22-23>

SOURCES

Schlink, B. (2019). Olga. Book club "Klub simejnogo dozvillya" [in Ukrainian].

Schlink, B. (2018). Olga. Diogenes Verlag AG.

Отримано редакцією журналу / Received: 05.02.25

Прорецензовано / Revised: 20.02.25

Схвалено до друку / Accepted: 21.02.25

Nataliia LALAIAN, PhD (Philology), Assoc. Prof

ORCID ID: 0000-0002-0018-807X

e-mail: n.lalaian@knu.ua

Taras Shevchenko National University of Kyiv,
Kyiv, Ukraine

TRANSLATION OF THE NOVEL "OLGA" BY BERNHARD SCHLINK INTO UKRAINIAN: MISTAKEN TRANSLATION DECISIONS

Background. *The relevance of this research stems from the increasing demands for high-quality translation, particularly in literary works. The study aims to identify, classify, and analyze translation mistakes in the Ukrainian translation of Bernhard Schlink's novel "Olga" by Ye. Daskal.*

Methods. *The research employs general scientific methods (descriptive analysis, synthesis, induction and deduction, classification, and systematization) as well as specialized methods (discourse analysis, descriptive-analytical approach, comparative analysis, and translation analysis).*

Results. *The study examines the most well-known concepts of translation quality assessment (formal equivalence, functional equivalence, consideration of text type in translation) and identifies the key criteria for evaluating literary translation quality. The causes of translation mistakes are analyzed, distinguishing between two relevant types: functional-semantic mistakes (errors in understanding the original content) and normative-usual mistakes (errors in conveying the original content in the target language).*

Conclusions. *The analysis demonstrates that functional-semantic mistakes predominate in the Ukrainian translation of Bernhard Schlink's "Olga", mainly due to the translator's insufficient linguistic proficiency in the source language, leading to distortions, inaccuracies, and ambiguities. In contrast, normative-usual mistakes occur much less frequently.*

Keywords: *Bernhard Schlink, Yelena Daskal, literary translation, translation mistakes, translation quality, translation decisions, functional-semantic mistakes, normative-usual mistakes.*

Автор заявляє про неаявність конфлікту інтересів. Спонсори не брали участі в розробленні дослідження; у зборі, аналізі чи інтерпретації даних; у написанні рукопису; в рішенні про публікацію результатів.

The author declares no conflicts of interest. The funders had no role in the design of the study; in the collection, analyses, or interpretation of data; in the writing of the manuscript; or in the decision to publish the results.